

FUNKCJE OCENY SZKOLNEJ

referat wygłoszony na posiedzeniu *Zespołu humanistycznego*

Opracowała:
mgr Anita Widełka

Ocenianie uczniów jest umiejętnością złożoną i trudną. Złożoność tej umiejętności polega na tym, że nauczyciel powinien znać dobrze cele oceniania, powinien zdawać sobie sprawę z zależności zachodzącej między procesem oceniania a indywidualnymi właściwościami psychicznymi ocenianych, wreszcie traktować znajomość swego przedmiotu nauczania, technikę i metody kontroli i oceny jako bazę ustalanej oceny.

Bardzo często ocena szkolna budzi wiele emocji i kontrowersji wśród tych, których bezpośrednio i pośrednio dotyczy. Oceniając ucznia, bierzemy pod uwagę nie tylko wyniki jego pracy, lecz i wkład pracy oraz możliwości uczenia się, staranność, postawę wobec przedmiotu, zainteresowanie nim oraz stosunek do obowiązków szkolnych.

Ocena szkolna jest *informacją* o wyniku kształcenia wraz z *komentarzem dotyczącym tego wyniku*. Komentarz ten dotyczy zarówno warunków uczenia się, sposobu uzyskiwania informacji o wyniku oraz poprawnej interpretacji wyniku, jak i sposobu wykorzystania tej informacji w toku dalszego uczenia się. Ocenianie jest procesem ustalania i komunikowania ocen szkolnych. Najważniejszymi celami nowoczesnego oceniania są z pewnością:

- Diagnozowanie osiągnięć dydaktycznych ucznia.
- Obserwowanie rozwoju ucznia.
- Dostarczanie informacji zwrotnej głównym podmiotom.
- Wspieranie rozwoju.
- Rozbudzanie motywacji uczenia się.
- Uczenie systematyczności, organizowanie uczenia się.
- Kształtowanie obrazu samego siebie.
- Uświadamianie oceny jako elementu rzeczywistości.
- Uczenie umiejętności oceny, korzystania z niej.
- Wdrażanie do samooceny.
- Sprawdzanie wiadomości i umiejętności.
- Przygotowanie do „zdrowej rywalizacji”.
- Wdrażanie do przestrzegania norm, zasad funkcjonowania w różnych organizacjach.
- Rozpoznawanie uzdolnień, zainteresowań, predyspozycji.
- Gromadzenie informacji do oceny końcowej (pełny obraz).
- Psychiczne wzmacnianie ucznia (wskazywanie *mocnych* stron).

- Niwelowanie stresu, lęku, agresywnych zachowań.

Według Klemensa Stróżyńskiego ocenianie szkolne można i należy traktować jako akt komunikacji, który opiera się na czterech kamieniach węgielnych: *CO*, *PO CO*, *KOMU* i *JAK*.

- *CO* to jest ocena? Jest to wynik kształcenia, wynik uczenia się (ocena = stopień szkolny + obowiązkowy komentarz towarzyszący mu).
- *PO CO* ona jest? Powinna służyć rozwojowi ucznia, powinna dobrze informować o poziomie i rodzaju osiągnięć, powinna motywować do skutecznej pracy i ukierunkowywać aktywność ucznia.
- *KOMU* jest potrzebna, do kogo jest adresowana? Przede wszystkim do ucznia, bo on jest najważniejszym podmiotem szkolnym i sensem istnienia tej organizacji. Inni jej adresaci, jak nauczyciele, którzy na jej podstawie promują uczniów, rodzice, którzy ze względu na nią modyfikują swoje działania opiekuńcze i wychowawcze, nadzór szkolny są adresatami wtórnymi.
- *JAK* komunikować ocenę uczniowi? Od sposobu komunikowania zależy, czy ocena spełnia swoją funkcję pedagogiczną. Powinna być zakomunikowana w sposób *skuteczny*, w sposób pedagogicznie i psychologicznie *trafny*, w sposób *użyteczny*, by uczeń umiał wykorzystać informację w niej zawartą dla dalszego uczenia się.

Wspomniany już przeze mnie Klemens Stróżyński zwraca uwagę na to, że najistotniejszym aspektem oceniania i całej dydaktyki jest proces komunikowania się ucznia, nauczyciela i innych podmiotów. Nazywa go *dialogicznym modelem oceniania*. Model ten zakłada pełną podmiotowość ucznia i służebność szkoły (w tym nauczyciela) względem ucznia. Ocena jest przede wszystkim informacją dla ucznia, a dopiero wtórnie decyzją edukacyjną, czy uczeń może kontynuować naukę w następnej klasie bądź na wyższym etapie kształcenia. Uczeń jest pierwszym i najważniejszym adresatem oceny – *adresatem aktywnym*.

Proces oceniania w szkole opiera się na wewnątrzszkolnym systemie oceniania, który określa dla wszystkich uczniów danej szkoły jednolite wymagania edukacyjne i jednolite zasady oceniania w obrębie danej szkoły. Pełni on cztery ważne funkcje – wspierającą,

diagnostyczną, kształtującą i informacyjną. Zadaniem nauczyciela jest realizowanie tychże funkcji w praktyce szkolnej.

Funkcja wspierająca oceniania wymaga od nauczyciela:

- oceniania osiągnięć uczniów a nie braków,
- pozostawienie uczniowi swobody na samokształcenie i kontrolowanie czynności uczenia się,
- indywidualizacji potrzeb edukacyjnych ucznia,
- uwzględniania osobistych zainteresowań i celów ucznia,
- określania jednolitych zasad i kryteriów oceniania.

Funkcja diagnostyczna oceniania wymaga od nauczyciela:

- stwarzania sytuacji, dzięki którym można otrzymać różnorodne informacje dotyczące osiągnięć ucznia,
- określania aktualnego poziomu osiągnięć i postępów ucznia w nauce w celu wskazywania jego mocnych i słabych stron,
- pomocy w formułowaniu indywidualnego planu rozwoju ucznia.

Funkcja kształtująca wymaga od nauczyciela:

- doskonalenia metod pracy, samokształcenia,
- weryfikowania programów nauczania, podręczników szkolnych, pomocy dydaktycznych.

Funkcja informacyjna wymaga od nauczyciela:

- bieżącego informowania uczniów o osiągnięciach i postępach w nauce.

Zgodnie z wyjaśnieniem zawartym w *Słowniku języka polskiego* **ocena**, w klasyfikacji szkolnej, to umowny sposób zakwalifikowania pracy i postępów ucznia, wyrażany stopniem. W szerszym znaczeniu **ocena** to wyrażony w formie ustnej lub pisemnej sąd o wartości czegoś, osąd, krytyka, a **ocenianie** – to wydawanie opinii o kimś lub o czymś, wypowiedzanie sądu o wartości czegoś lub kogoś. Trudno więc, w świetle powyższych wyjaśnień, nie wspomnieć o etycznym wymiarze oceniania szkolnego, który jest wypadkową odpowiedzialności nauczyciela sprawdzającego i oceniającego osiągnięcia uczniów, odpowiedzialności nauczyciela komunikującego ocenę osiągnięć uczniów oraz solidności podjętych działań pomiarowych.

Nauczyciel przystępujący do sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów winien, w szczególności, powiadomić uczniów o terminie i formie planowanej ewaluacji oraz

normach wymagań, które uczniowie powinni spełnić, powinien otoczyć troską uczniów mających szczególne trudności w przyswajaniu wiedzy. Bardzo ważne jest zachowanie przez nauczyciela obiektywizmu oraz oddzielenie osobistego stosunku do ucznia (jego zachowania, wyglądu, stylu uczenia się, wcześniejszych osiągnięć szkolnych) od poziomu wiedzy, który jest aktualnie poddawany sprawdzeniu. Podczas sprawdzania stopnia przyswojenia wiadomości trzeba stworzyć uczniom warunki do samodzielnej pracy, szanując przy tym ich godność i ustalone prawa. Niezbędne jest wprowadzenie atmosfery spokoju i powagi oraz przyjazne traktowanie wszystkich egzaminowanych. Równie istotny jest sposób komunikowania uczniom oraz ich rodzicom osiągnięć edukacyjnych. Każdy wynik osiągnięty przez ucznia musi być opatrzony przemyślanym komentarzem, który nie może polegać na przyrównywaniu tychże osiągnięć do osiągnięć innego ucznia, np. bardzo dobrego. Szczególnie ważne jest to w przypadku słabszych uczniów. Ważnym jest również skupienie się, przede wszystkim, na sukcesach i osiągnięciach, a nie na ich braku. Jeśli komunikowanie wyników zostało zaplanowane przez nauczyciela jako wystąpienie przed całą klasą, nie może ono podnosić kwestii niepowodzeń poszczególnych uczniów. Dyskrecja i takt nauczyciela nie są w takiej sytuacji bez znaczenia. Podanie uczniom wyników przeprowadzonej ewaluacji jest doskonałym momentem na dyskusję, w jaki sposób można wpłynąć na wyższy poziom osiągnięć. Wnioskowanie na temat aktualnego stanu wiedzy i prognozowanie na przyszłość powinno być wyważone, ostrożne, przemyślane, uzupełnione wszelkimi dostępnymi informacjami z różnych źródeł a dotyczącymi przebiegu i wyników uczenia się.

W szkolną rzeczywistość wpisane są również spotkania na płaszczyźnie nauczyciel – rodzic, których celem jest przekazanie oceny dotyczącej osiągnięć dydaktycznych ucznia i aktualnego stanu jego wiedzy oraz oceny zachowania ucznia, jego funkcjonowania w szkolnej społeczności i postawy wobec szkolnego prawa. Warto przypomnieć za Joanną Sakowską (*Szkola dla rodziców i wychowawców, Stowarzyszenie **Blżej Dziecka***) zasady dobrego spotkania, które, w swym założeniu, powinny łagodzić ewentualne spory czy napięcia i powodować, że dialog w tej płaszczyźnie będzie konstruktywny. Oto sugestie do wykorzystania przez nauczyciela:

- Zaczynj od tego, co dobre, zamiast wyliczać przewinienia dziecka.
- Opisz, co dziecko powinno robić, zamiast wyliczać przewinienia.
- Zamiast mówić rodzicom, co mają zrobić w sprawie dziecka, opisz, co dzieje się w szkole i co przynosi dobre efekty.
- Zamiast spisywać dziecko na straty, opracuj z rodzicami plan działania.

- Nie naruszaj kompetencji i prywatności rodziców.
- Zakończ spotkanie pozytywnym stwierdzeniem, które można powtórzyć dziecku.

Rekapitulując, należy stwierdzić, że proces szkolnego oceniania jest złożony, co wynika z dydaktyki, uwarunkowań formalno – prawnej oceny oraz aspektu społecznego oceniania. Aby rzetelnie i trafnie oceniać innych, trzeba być gotowym na krytyczną ocenę własnego postępowania w zakresie ewaluacji osiągnięć edukacyjnych uczniów oraz sposobów formułowania i komunikowania ocen. Podstawowa wiedza nauczyciela dotycząca pomiaru dydaktycznego ma korzystny wpływ na sytuację i oceniającego, i ocenianych.

BIBLIOGRAFIA

1. B. Niemierko, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, WsiP, Warszawa 2002.
2. K. Stróżyński, *Ocenianie szkolne dzisiaj*, WSzPWN, Warszawa 2003.
3. M. Szymczak, *Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.